

Stanford Universiteti

Stanford Universiteti (Leland Stanford Junior University - Kiçik Leyland Stanford adına universitet) ABŞ-ın Kaliforniya ştatının Palo-Alto şəhəri yaxınlığında, Silikon vadisinin mərkəzində yerləşir. Bu universiteti Silikon vadisinin sərvəti adlandırılır. Universitet ABŞ-ın və bütün dünyanın ən nüfuzlu ali təhsil müəssisələrindən biridir. Amerika alimlərinin elm və texnikanın ən qabaqcıl sahələri üzrə - biomühəndislikdən başlayaraq ən yeni kompüter texnologiyaları və kosmik tədqiqatlar, genetikə, mədəni antropologiya sahələri üzrə kəşfləri bu universitetin institut və laboratoriyalarında həyata keçirilir. Universitet çoxsaylı milli reytinglərdə ilk yerləri tutur, populyar "State" jur-

nalı buna görə də ali məktəbi "XXI əsrin Harvardı" adlandırılır. "The New York Times" jurnalı isə universiteti "Amerika ali məktəbinin ideali" adlandırır. Tələbələr və onların valideynləri isə Stenfordu "arzuların universiteti" hesab edirlər. 2015-ci ildə Amerika Milli Universitetlərinin reyting cədvəlində Stanford Universiteti 5-ci yerdə qərarlaşıb. Ali məktəb Böyük Britaniyanın "QS University Subject Rankings" nəşrinin 2015-2016-cı tədris ili üçün dünya universitetlərinin reyting cədvəlində 4-cü, "Times Higher Education" jurnalının reyting sıralamasında isə 3-cü yerdədir. Stanford həm də məzunları XXI əsrdə daha çox Nobel mükafatı almış universitet adını daşıyır.

Tarixi

Universitetin yaratıcıları dəmiryolu maqnatı Leyland Stanford və onun həyat yoldaşı Ceyndir. Leyland Stanford Kaliforniyanın ən varlı biznesmenlərindən biri olub. O, Respublikaçılar Partiyasının üzvü kimi öncə Kaliforniya ştatının xəzinədarı, sonradan isə qubernatoru vəzifəsində çalışıb. L.Stanford Vətəndaş müharibəsi (1861-1865) dövründə prezident A. Linkolnun fəal tərəfdaşı, "Central Pacific Railroad" kompaniyasının yaratıcılarından biri kimi tanınıb. 1884-cü ildə Stanford ailəsinin Avropaya səyahəti zamanı onların 15 yaşlı oğlu Leyland yataqlıq xəstəliyinə yoluxaraq Florensiyada vəfat edib. Dörd-qəm içində olan həyat yoldaşına Ceyn təskinlik verərək deyir: "Leyland, artıq Kaliforniyanın bütün uşaqları bizim övladlarımız olacaqlar!". Beləcə gənc ailə doğma ştatlarında savadlılığın inkişafına kömək etmək qərarına gəlib. Onlar ölkənin bir neçə ali təhsil ocaqlarını -Yel, Kornel, Harvard, Massaçusets universitetlərini gözərkək üç layihədən hansını həyata keçirmək haqqında düşündürdülər: Palo-Altoda universitet, San-Fransiskoda təhsil kompleksi və muzey, yoxsa texniki məktəb yaratmaq. Harvard Universitetinin prezidenti Çarlz Eliot onlara universitet yaratmağı məsləhət görüb. Leyland bu məqsəd üçün nə qədər vəsait lazım olmasa ilə maraqlananda, Eliot həmin dövr üçün çox böyük bir məbləğ olan 5 milyon dolların gerek olduğunu deyib. Leylandın "Bacarıqımı" sualına Ceyn başı ilə "Hə" cavabı verir. Stenfordlar başqa ali təhsil müəssisələrindən fərqli olaraq, birgə təhsil almaq imkanı verən (o vaxtlar universitetlərdə təkə kişilərə oxuyurdular), dünyəvi (başqalarının müxtəlif dini cərəyanlarla bağlılığı vardı) universitet yaratmaq niyyətində idilər. Universitetin məqsədini mədəni və faydalı vətəndaşlar hazırlamaqda görün Stanford 1885-ci ilin noyabrında öz ideyalarını "Təsis yardımı" ("Founding Grant") adlanan sənəddə əks etdirərək universitetin nizamnaməsinin əsasını qoyub. Leyland universitetə belə bir şüar fikirləşir: "Qoy azadlıq yeli əsin!". Hazırlıq işlərinə, tikintiyyə və işçi heyətinin toplanmasına 6 il vaxt sərf olunub. Bu işlərdə Stenfordda İndiana Universitetinin gənc professoru Devid Cordan fəal kömək edib. Məhz buna görə də Leyland onu 1 oktyabr 1891-ci ildə açılmış Kiçik Leyland Stanford adına universitetə prezident təyin edib. İlk vaxtlarda burada 559 tələbə (qızıl-oğlanlı) və 15 müəllim var idi. Alman modelinə uyğun tikilmiş universitet həm bakalavr, həm də magistr hazırlayıb, tədris tədqiqatlarla birləşdirilib. 1893-cü ildə senator Stanford vəfat edib. Təşkilat işlərilə bağlı universitetdə araşdırmalar aparılıb. İqtisadi böhran ailənin maddi durumuna ziyan vurub. Vəfat etmiş yoldaşının səla-

hiyyətini icra edən Ceyn neinki universiteti bağlamaqdan imtina edib, hətta şəxsi xərclərini xeyli azaldaraq təhsil ocağına himayəçilik edib. Devid Cordan da bacardığı qədər universitetin inkişafına çalışır. Tanınmış professorlar yeni yaradılan əyalət universitetində işləmək istəmirdilər. Cordan cavan, təcrübəsiz, lakin istedadlı və qabaqcıl müəllimləri bu ali təhsil ocağına cəlb edib. Universitetin əsas binasını, kimya laboratoriyasını, möhtəşəm memorial kilsəsini (Memorial Church) tikdirib. Prezident vəsaiti məharətlə paylaşdıraraq demək olar ki, Stenfordların bütün arzularını həyata keçirib. 1903-cü ildə Ceyn Stanford maliyyə hüquqlarını universitetin Qəyyumlar Şurasına təhvil verib. Ceyn Stanford 1905-ci ildə vəfat edib. 1906-cı il aprelin 18-də baş vermiş güclü zəlzələ universitetin binalarının yarımsı uçurub və külli miqdarda ziyan vurub. Cordan ciddi cəhdlə bərpa işlərinə başlayıb və buna müvəffəq olub. Amerikanın qərbində, eləcə də bütün ölkədə Stanford Universitetinin nüfuzu qalxıb, məzunlar öz doğma universitetlərini ABŞ-da yetərinə məşhurlaşdırıblar. Bu da dağılmış korpusların bərpasında həm dövlət, həm də qeyri-dövlət yardımlarının alınmasına imkan verib. 1913-cü ildə Cordan borcunu yerinə yetirərək təqaüdə çıxıb, bu zaman Stanford Universiteti artıq yerində möhkəm qərarlaşıb. Rey Uilburun prezidentliyi dövründə universitet sürətlə inkişaf edib. Kafedralar bü-töv bir fakültə-məktəblərə çevrilib. II Dünya müharibəsindən öncə burada yeni laboratoriyalar, tədqiqat kompleksləri tikilib. Müharibə illərində isə demək olar ki, universitet öz elmi-texniki tərəqqi dövrünü yaşayıb. Stanford alimləri, həmçinin universitetin özü "Manhetten layihəsi"ndə fəal iştirak ediblər. 1934-cü ildə məzunlardan ibarət Stanford Assosiasiyası yaradılıb. Onun məqsədi təhsil müəssisəsi və elmi proqramların həyata keçirilməsi üçün vəsait toplamaqdan ibarət olub. Beləcə, Stanford öz gəlir mənbələrini genişləndirib. Stanford Universitetinin çox böyük ərazisi var. Maliyyə böhranı ilə üz-ləşərkən universitet torpaqlarını sata bilməzdi, çünki Leyland Stanford ilk binada məskunlaşıb. Onun ardınca Eastman Kodak, General Electric, Preformed Line Products, Admiral Corporation, Shockley Transistor Laboratory of Beckman Instruments, Lockheed, Hewlett-Packard və s. şirkətlər də Stanford sənaye parkına köçüb. Bu

dahiyanə ideya nəticəsində universitet külli miqdarda gəlir əldə edib.

40-60-cı illərdə Uolles Sterlin-qin prezidentliyi dövründə Stanford ABŞ-ın ən nüfuzlu ali məktəblərindən birinə çevrilib və onu artıq heç kim əyalət universiteti adlandırmayıb. "Soyuq müharibə" dövründə ali məktəb əsaslı surətdə hərbi istehsalə cəlb edilib, külli miqdarda federal subsidiyalar verilib. Stenfordun elektronika sahəsi üzrə nüfuzu danılmazdır. 60-cı illərin əvvəllərində universitet "Ford Foundation"dan 100 milyon dəyərində grant alıb, buna qədər heç bir Amerika ali məktəbi belə ambisiyalı layihəyə qol qoymayıb. 90-cı illərin ortalarında Stenfordda kiçik qruplarda tədrisi, tələbə və müəllimlərin sıx təması-nı nəzərdə tutan Stanford Introductory Studies (SIS) -Stenfordun İlk Tədqiqatları Proqramı qəbul olunub. Həmçinin bakalavr hazırlayan üç məktəb-fakültədə -Yer elmləri, Mühəndislik, Bəşəriyyət və Təbiət elmləri məktəblərində cavan müəllim heyəti üçün xüsusi tədqiqat qrantları sistemi (Research Grants for Junior Fakulyt) təbiiq olunub.

Universitet bu gün

Stanford Universitetinin kampusu 3 310 hektarlıq ərazidə, kiçik təpələrin arasında yerləşən düzənlikdə salınıb. Kampusun landsafını Nyu-York mərkəzi parkının yaratıcısı dizayner Frederik Lo Olmsted tərtib edib. Riçardson neoromantikasi və ispan müstəmləkəsi üslubunda inşa edilmiş, tağlarla bəzədilmiş binalar kampusu xüsusi gözəllik verir. Qızıl fonda işlənmiş rəngarəng mozaikalı memorial kilsə kampusun ürəyi hesab olunur. Mavi səma altında yaşillıqda yerləşən qırmızı tavanlı, qum daşından tikilmiş binalar, güllər, palmalar, hətta o tərəf-bu tərəfə qaçan sincablar burada əsrarəngiz bir mənzərə yaradır. Kampusun ərazisində 7 məktəb: Bəşəriyyət və Elmlər Məktəbi (School of Humanities and Sciences), Mühəndislik Məktəbi (School of Engineering), Yer Elmləri Məktəbi (School of Earth Sciences), Təhsil Məktəbi (School of Education), Biznes Məktəbi (Graduate School of Business), Hüquq Məktəbi (Stanford Law School) və Tibb Məktəbi (Stanford University School of Medicine); Stanford Tədqiqat Parkı (Stanford Research Park), Stanford Tibb Mərkəzi (Stanford University Medical Center) və müxtəlif tibb məntəqələri, Stanford Ticarət Mərkəzi (Stanford Shopping Center); Huver adına Müharibə, İnkilab və Sülh İnstitutu (Hoover Institution on War, Revolution and Peace), Frimen Spoqli adına Beynəlxalq Tədqiqatlar İnstitutu (Freeman Spogli Institute for International Studies), Stanford Center-İntensiv Dil Təlim İnstitutu; 9,3 milyon cildən çox kitaba malik olan 20 kitabxana, tələbə yataqxanaları, idman kompleksləri, parklar

və s. yerləşir. Universitetin kitab fondunda 300 min nadir kitab saxlanılır. Kitabxana 1,5 milyon elektron kitab, 2,5 milyon audiovizual materialla təmin olunub. ABŞ-ın digər ali məktəbləri kimi Stanford Universiteti də yüksək səviyyəli, hərtərəfli hazırlıqlı şəxsiyyət yetişdirir. Amerika mütəxəssislərinin fikrincə, bu cür yanaşma seçilmiş sahələrin daha yaxşı mənimsənilməsinə və tələbənin bütün həyatı boyu təhsilini artırmasına, karyeralarında əldə etdikləri bilikləri daha effektiv istifadəsinə imkan yaradır. Hər tələbə öz şəxsi maraq və məqsədinə uyğun fərdi tədris planı hazırlayır. Tələbə, həmçinin universitet və fakültənin də savadlılıq, ingilis dilində lazımı sənədləşmə qaydalarını düzgün şərh etmə, xarici dil bilmə tələblərini nəzərə almalıdır. Ümumi tələblər 9 tədris kursundan ibarətdir: mədəniyyət, ideyalar, insani dəyərlər (3 kurs); təbiət elmləri, tətbiqi elmlər və texnika (3 kurs); humanitar və ictimai elmlər (2 kurs); dünya mədəniyyəti, Amerika mədəniyyəti (1-3 kurs). Hər bir tələbə seçdiyi ixtisas fənlərindən əlavə mütləq bu kursları keçməlidir. Bu gün Stanford Universiteti sürətlə inkişaf edən beynəlxalq təhsil mərkəzinə çevrilib.

Büdcəsi və təhsil haqqı

Universitetdə mesenant və investitorların maliyyələşdirdiyi 5300-dən artıq elmi tədqiqat layihələri həyata keçirilir. 2014-cü ildə universitetin layihələrinin reallaşdırılmasına 1.35 milyard dollar xərclənib. Layihələrin əksəriyyəti Amerika Federal hökuməti tərəfindən maliyyələşdirilib. 2015-2016-cı tədris ili üçün illik təhsil haqqı 46320 dollar təşkil edir. Digər zəruri xərclər də nəzərə alınsa ümumi təhsil xərcləri tələbələr üçün 57775 dollar təşkil edir. 2015-ci il avqustun 31-nə olan məlumata əsasən ali məktəbin İanə fondu 22,2 milyard, illik büdcəsi 14 milyard dollar təşkil edir. 2015-2016-cı maliyyə ili üçün universitetin illik gəlirləri 5,5 milyard, illik xərcləri 4,7 milyard dollar müəyyən olunub. 2016-cı il yanvarın 26-a olan məlumata əsasən, universitetdə 2153 müəllim çalışır. Tələbə - müəllim nisbəti 4:1-dir. Burada 15877 tələbə təhsil alır, onların 6980-ni bakalavrlar, 8897-ni aspirantlar təşkil edir. Tələbələrin 51%-i qadınlardır. Əcnəbi tələbələr 55 faiz təşkil edir ki, onların da əksəriyyəti Asiya regionunu, xüsusən də Çini təmsil edir. Avropalı tələbələr cəmi 12 faizdir. Əcnəbi-lər üçün Stanford, ilk növbədə, prestijli biznes təhsili (MBA) verən ali təhsil ocağıdır. Buraxılış məzunlarının sayı 9128 nəfərdir. Bu o deməkdir ki, tələbələrin yalnız 76 faizi ali təhsil haqqında diplom olaraq məzun adını daşıya bilər. Universitet ərazisində 700 tikili var. Tələbələrin 70 faizi kampusun ərazisində yaşayır.

Yerləşir: ABŞ, Kaliforniya ştatı
Yaranma tarixi: 1891-ci il
Tipi: Özel
Akademik heyət: 2153
Tələbələrin ümumi sayı: 15877 nəfər
İllik gəlirləri: 5,5 milyard dollar (2015-2016-cı maliyyə ili üçün)
İllik xərcləri: 4,7 milyard dollar (2015-2016-cı maliyyə ili üçün)
Rəsmi saytı: www.stanford.edu

Universitetin rektoru könüllülərlə

Tələbə kitabxanası

Tələbə yataqxanası

Universitetin məşhurları

Stanford Universiteti tələbələrin sayına deyil, keyfiyyətə daha çox önəm verir. Buna görə də universitetin məzunları arasında məşhur alimlər çoxdur. Stanford Universitetinin məzununu, müəllimi, elmi tədqiqatçısı kimi 60 nəfər Nobel mükafatına layiq görülüb. Onlardan 20 nəfər hazırda universitetin ayrı-ayrı elmi-tədqiqat laboratoriyalarında çalışır. Ali məktəbin məşhur məzunlarından Herbert Huverin (ABŞ-ın 31-ci prezidenti), Yukio Hatoyamanın (Yaponiyanın sabiq baş naziri), Kondoliza Raysın (ABŞ-ın sabiq dövlət katibi, ali məktəbin sabiq prorektoru), Uilyam Şoklinin (Nobel mükafatı laureatı), Con Steynbekin (yazıçı, Nobel mükafatı laureatı), Sergey Brin və Leri Peycin ("Google" sayının yaratıcıları), Len Bosak və Səndi Lernerin ("Cisco Systems" şirkətinin yaratıcıları), Devid Filo və Cerri Yanqın ("Yahoo" sayının yaratıcıları) adlarını çəkmək olar. İki dəfə (kimya və sülh sahəsində) Nobel mükafatı

laureatı Laynus Polinq də 1969-1975-ci illərdə Stanford Universitetində çalışıb. "Electronic Arts", "Hewlett-Packard", "Nvidia", "Instagram kimi dünyanın tanınmış şirkətləri də Stanford Universitetinin müəllimləri və məzunları tərəfindən yaradılıb. Maraqlıdır ki, universitetin indiki prezidenti Con Hennessi "Google" və "Cisco" şirkətlərinin direktorları sırasında təmsil olunur. Təkcə "Google", "Hewlett-Packard", "Nike", "Sun Microsystems", "Instagram", "Snapchat və "Yahoo" kompaniyalarına rəhbərlik edən Stanford məzunlarının ümumi illik gəliri 2,7 trilyon dollar təşkil edir. Universitet hazırda həyatda olan 30 milyarderin, 17 kosmonavtin məzununu olduğu ali təhsil ocağıdır. Məzunlarının illik gəlirləri 129000 dollar təşkil edir. Dünyanın nüfuzlu şirkətlərinə rəhbərlik edən məzunlar universitetə maliyyə cəhətdən kömək edirlər. Məsələn, "Nike" şirkətinin qurucusu F.Nayt universitetin təhsil proqramlarına 1 milyon dollar xərcləyib.

Oruc MUSTAFAYEV,
"Azərbaycan müəllimi"